

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Mücâhid, *Kitabü'l-s-esb'a* (nşr. Şevki Dayf), Kahire 1972, s. 16-33, 88, 92, 98, 99; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Şüveymî), s. 153-154; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, V, 144-148; Enderâbî, *Kırâ'âtü'l-kurrâ'i'l-ma'rûfîn* (nşr. Ahmed Nusayyif el-Cenâbî), Beyrut 1407/1986, s. 29, 31-33; İbn Hayr, *Fehrese*, s. 23-24; Yâkût, *Mu'cemü'l-üde-bâ'*, V, 65-73; Ebû Şâme, *el-Mürşidü'l-veciz*, s. 162, 187-192; Zehebî, *Ma'rîfetü'l-kurrâ'* (Altıkulaç), I, 468; II, 533-538, 549 vd., 589 vd.; a.mlf., *A'lâmü'n-nübelâ'*, XV, 272-274; İbn Kesîr, *el-Bîdâye*, XI, 185; İbnü'l-Cezerî, *Çâyetü'n-Nihâye*, I, 139-143, 206-207; II, 54-56; a.mlf., *en-Neşr*, I, 33-35, 36, 39; *Keşfü'z-zunûn*, I, 1320; *İzâhu'l-meknûn*, II, 350-351; *Hediyetü'l-ârifin*, I, 59; Sezgin, *GAS*, I, 14; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 328-329; A. J. Arberry, *Arabic Manuscripts*, Dublin 1963, VI, 146; W. Montgomery Watt, *İslâm Düşüncesinin Teşekkül Devri* (trc. E. Ruhi Fiğlalı), Ankara 1981, s. 327-328; J. Robson, "İbn Muđjahid", *EP* (İng.), III, 880; Ahmed Pâketçî, "İbn Mücâhid", *DMBİ*, IV, 582-584.

TAYYAR ALTIKULAÇ

İBN MÜFERRİC

(ابن مفرج)

Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed
b. Muhammed el-Kurtubî
(ö. 380/990)

Mâlikî fakihî ve muhaddis.

315 (927) yılında Kurtuba'da (Cordoba) doğdu. Babasının büyük dedesi Müferric, Abdurrahman b. Hakem veya Abdurrahman b. Muâviye'nin mevlâsı idi (Kâdî İyâz, II, 435). İbn Müferric Kurtuba'da Kâsım b. Asbağ, Muhammed b. Abdullah b. Ebû Düleym, Muhammed b. Muhammed b. Abdüsselâm el-Huşenî, Ahmed b. Ubâde er-Ruaynî ve akranlarından hadis dinledi. 337'de (949) çıktığı hac ve ilim yolculuğu sırasında Hicaz, Yemen, Şam ve Mısır'a uğradı; aralarında Ebû Saîd İbnü'l-A'râbî, Hayseme b. Süleyman, Ebü'l-Hasan İbn Nâfi' el-Huzâî, Ebü'l-Abbas es-Sükkerî, Ebû Muhammed İbnü'l-Verd, İbnü's-Seken, Ebû Ali Hasan b. Mervân el-Bezzâz, Ebû Ya'kûb İbn Hamdân ve Ebü'l-Meymûn Abdurrahman b. Râşid'in de bulunduğu birçok âlimden hadis öğrendi. Endülüs'te ve ziyaret ettiği bölgelerde pek çok kimse kendisinden hadis rivayet etti. Bunlar arasında hocası Ebû Saîd İbn Yûnus, Ebü'l-Velîd İbnü'l-Paradî, İbrâhim b. Şâkir, Ebü'l-Mutarriif Abdurrahman b. Mervân el-Kanazî ve Ebû Ömer et-Talemenkî gibi âlimler yer almaktadır. 345 (956) yılında Endülüs'e dönen ve II. Hakem'in yanında saygın bir yeri bulunan İbn Müferric İsticce (Ecija) ve Reyve (Rayyo, Raiyo) şehirlerinde kadılık görevinde bulundu. 11 Receb 380 (4 Ekim 990) tarihinde vefat etti.

Hadis ilminde ve özellikle hadis ricâli konusunda derin bilgi sahibi olan İbn Müferric'in fikhü'l-hadîse ve Hasan-ı Basrî ile Zührî'nin görüşlerini derlediği kitapları başta olmak üzere tâbiîn fikhına dair eserler telif ettiği, Kâsım b. Asbağ'ın rivayetlerini mûsned şeklinde topladığı, ayrıca şiirinin bulunduğu kaydedilmektedir. Kâdî İyâz, *Tertîbü'l-medârik*'te Endülüs ulemâsıyla ilgili olarak kendisinden birçok nakilde bulunmuştur (III, 575).

BİBLİYOGRAFYA:

İbnü'l-Paradî, *Târîhu 'ulemâ'i'l-Endelüs* (nşr. Rûhiyye Abdurrahman es-Süveyfî), Beyrut 1417/1997, s. 367-368; Humejdî, *Cezvetü'l-muktebis* (nşr. Muhammed Tâvî et-Tancî), Kahire 1953, s. 38; Kâdî İyâz, *Tertîbü'l-medârik*, I, 200, 206; II, 435, 547, 727, 749, 787; III, 575; Dabbî, *Buğyetü'l-mültemis*, Kahire 1967, s. 49-50; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ'*, XVI, 390-391; a.mlf., *Tezki-retü'l-huffâz*, III, 1007-1009; Yâfiî, *Mir'âtü'l-cenân*, II, 409; İbn Ferhûn, *ed-Dibâcû'l-müzhebe*, II, 314; Süyûtî, *Tabakâtü'l-huffâz* (Lecne), s. 400; Makkarî, *Nefhu't-ţib*, II, 218-219; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, III, 97.

KÂMİL YAŞAROĞLU

İBN MÜFERRİĞ

(ابن مفرج)

Ebû Osmân Yezîd
b. Ziyâd b. Rebîa el-Himyery
(ö. 69/688)

Hiciv şairi.

Basra'da doğdu ve orada büyüdü. Aslen Yemenli Yahsub kabilesine mensuptur. Farsça şiirler de yazması, soyunun İslâm'dan önce Yemen'e göç etmiş olan İranlılar'la ilgisi olabileceğini düşündürmektedir (Şevki Dayf, II, 235). Bu sebeple muhadram şairlerden olması da muhtemeldir (Cezzâr, III, 1584). Dedesi veya babası, tuttuğu bahiste bir tulum sütü bir defada içip bitirdiği için "Müferrîğ" (boşaltan, bitiren) lakabı ile anılmıştır. Ne-sebi Yezîd b. Ziyâd b. Rebîa b. Müferrîğ el-Himyery (İbn Hallikân, VI, 342) ve Yezîd b. Rebîa b. Müferrîğ el-Himyery olmak üzere iki şekilde geçer (Ebü'l-Ferec el-İsfahânî, XVIII, 254). Meşhur şair Seyyid el-Himyery onun torunudur.

İbn Müferrîğ'in, Sicistan Valisi İbn Ebû Bekre (671-673) ve Horasan Valisi Saîd b. Osman b. Affân'la dostluk kurduğu döneme kadarki hayatı hakkında yeterli bilgi yoktur. İbn Ebû Bekre tarafından Sicistan'a davet edilen İbn Müferrîğ onun için bazı kasideler yazmıştır. Saîd b. Osman Horasan valisi olunca ondan kendisiyle beraber gelmesini istemiş, ancak İbn Müferrîğ, İbn Ebû Bekre'den sonra Sicistan'a vali tayin edilen Abbâd b. Ziyâd b. Ebîh ile

kalmayı tercih etmişti. İbn Hallikân (VI, 344), Saîd b. Osman'ın İbn Müferrîğ'i Abbâd b. Ziyâd konusunda uyardığını ve istediği zaman Horasan'a gelebileceğini söylediğini kaydeder.

İbn Müferrîğ, Abbâd b. Ziyâd ile beraber Sicistan'a gitmiş, bir süre onunla birlikte kalmış, bu sırada kendisinden pek hoşlanmayan Abbâd'ın kardeşi Ubeydullah ile aralarında bir sürtüşme meydana gelmiştir. Bu olay, daha sonraki yıllarda şairin Ubeydullah'ı ağır bir dille hicvetmesine sebep olmuştur. İbn Müferrîğ, Abbâd'dan Saîd b. Osman'ın yanına gitmek için izin istemiş, Abbâd'ın izin vermemesi üzerine hicivlerinin dozunu arttırınca Abbâd onu hapsedmiş, köle, cârîye, at ve silâhı ile eşyalarını sattırıp parasını alacaklılarına dağıttırıştır. İbn Müferrîğ, çok sevdiği köle ve cârîyesinin satılmasından dolayı duyduğu üzüntüyü bir şiirinde dile getirmiştir (*Divân*, s. 95-97).

Hapiste iken Abbâd'ı hicvetmenin kendisine yarar sağlamayacağını anlayan İbn Müferrîğ onun hakkında iyi şeyler söylemeye başlayınca serbest bırakıldı. Önce Basra'ya, daha sonra Dimâşk'a giden şair, burada da Abbâd'ı ve babası Ziyâd b. Ebîh'i hicvetmeye devam etti (Ebü'l-Ferec el-İsfahânî, XVIII, 186). Ubeydullah b. Ziyâd, İbn Müferrîğ'in kendisi ve ailesi hakkındaki hicivleri Basra'da halkın diline düşünce onu hapsedti. Akrabası Münzir b. Cârûd'un aracılığına rağmen onu öldürmek için Muâviye'den izin istedi ve hicivlerinin Muâviye'ye kadar uzandığını, Muâviye'ye zina isnat edip oğlu Yezîd'e de küfrettiğini (*Divân*, s. 230-232) bildirdi. Ancak İbn Müferrîğ'in kabilesi Yezîd taraftarı olduğundan başka bir yolla cezalandırılması istendi. Ubeydullah da onu bir müşil içirdikten sonra eşeğe bindirip Basra sokaklarında dolaştırdı. Şair bu durumda bile onu eleştirmeye devam etti. Söylediği Farsça bir beyitte (Câhiz, I, 143) Ziyâd'ın annesi Sümeyye'ye dil uzatmaktan geri kalmadı. Ubeydullah'a, "Senin bana yaptığını su temizler, fakat benim senin hakkındaki sözlerim çürük kemiklerine kadar işleyecektir" deyince Ubeydullah onu tekrar hapse attırdı (Ebü'l-Ferec el-İsfahânî, XVIII, 264; İbn Hallikân, V, 392). Şair, Ubeydullah'ın kendisine yaptığı kötü muameleleri bir şiirinde dile getirmiştir (*Divân*, s. 53-59). İbn Müferrîğ hapiste de Ziyâd ailesini hicvetmeye devam edince Ubeydullah onu Sicistan'da bulunan kardeşi Abbâd'a gönderdi. Abbâd da evlerin ve dükkânların duvarlarına yazdığı hicivleri tırnaklarıyla kazıyıp sildirdikten sonra onu hapsedti.

İbn Müferriğ'in bir cuma günü Dimaşk'ta mescidin merdivenlerinde bir adamına okuttuğu şiir Yemenliler'in dikkatini çekti. Onlar da Muâviye'ye giderek serbest bırakılmasını sağladılar. Onun, Kureyşliler ve Yemenliler'in Yezîd b. Muâviye nezdindeki girişimleri sonucu hapisten kurtulduğu da rivayet edilir (Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, XVIII, 274-278). İbn Müferriğ hapisten çıkınca Muâviye'den, hakkındaki bazı hicivlerin Abdurrahman b. Hakem tarafından söylenip kendisine nisbet edildiğini belirterek özür diledi. Affedildikten sonra Musul'a yerleşti. Ardından Ahvaz'a gitti. Daha sonra Basra'ya gelerek Ubeydullah'dan özür dileyince Ubeydullah kendisini affetti. İbn Müferriğ bir süre Basra'da kalıp Kirman'a gitti. Ubeydullah, Abdullah b. Zübeyr'e yenilip Basra'dan kaçtıktan sonra tekrar Basra'ya döndü ve Ziyâd ailesini yeniden hicvetmeye başladı (a.g.e., XVIII, 280, 282). Şair, Ubeydullah'ın Muhtar es-Sekaffî'nin adamları tarafından öldürülüşünden sonra bile onu hicvetmiştir. İbn Müferriğ hayatının son iki yılını Basra'da geçirdi ve burada öldü.

Asmaî, İbn Müferriğ'i Basra'nın Arap olmayan (müvelled) şairlerinden biri olarak tanımlar. İbn Müferriğ'in şiirleri çoğunlukla hiciv olmak üzere gazel, medih ve hamâse türlerinden oluşur. Gazellerinin çoğu, kazandığı bütün malları kendisine verecek kadar âşık olduğu Ahvazlı Enahîd hakkındadır. Ancak onun şöhreti Ziyâd ailesi hakkındaki hicivlerine dayanır. Ubeydullah b. Ziyâd, onun iki beytine işaretle ederek kendisinin bundan daha kötü hicvedilmediğini söylemiştir (a.g.e., XVIII, 285). Muâviye'yi hicvettiği şiirinde Hassân b. Sâbit'in Muâviye'nin babası Ebû Süfyân hakkındaki hicvinden iktibas yapılmıştır (İbn Hallikân, VI, 350-351). Hz. Hüseyin, Muâviye ölüp yerine oğlu Yezîd'i halef bıraktığı zaman İbn Müferriğ'in Ubeydullah'ı hicveden bir şiirinin iki beytiyle (İbn Kuteybe, I, 362-363) bu olaya temas etmiştir. Yemen Himyer hükümdarlarından Tübbâ' b. Hassân'ın şireti ve şiirlerinin İbn Müferriğ tarafından uydurulduğu Asmaî'den nakledilir (Yâkût, XX, 43; Sezgin, II, 325). İbn Müferriğ'in, "Köle sopa ile dövülür, hür kimseye ise kınama yeter" (Cumahî, II, 679) anlamındaki beyti meşhurdur.

İbn Müferriğ'in şiirlerinin ne zaman ve nasıl rivayet edildiği bilinmemektedir. Fuat Sezgin'in verdiği bilgiye göre divanı kaybolmuştur (GAS, II, 325-326). Onun şiirlerinin bir kısmı Charles Pellat tarafından "Le poète Ibn Müferriğ et son oeuvre" adıyla yayımlanmıştır (bk. bibl.). Dâvûd Sellûm'un *Şi'ru Yezîd b. Müferriğ el-*

Himyerî (Bağdad 1968) adlı eserinde de bazı şiirleri yer almaktadır. Abdülkuddûs Ebû Sâlih, İbn Müferriğ'in çeşitli kaynaklardaki şiirlerini bir araya getirerek *Dîvânü Yezîd b. Müferriğ el-Himyerî* adıyla yayımlamıştır (Beyrut 1395/1975, 1402/1982). Bazı Farsça şiirleri ise Charles Rempis ve G. Lazard tarafından incelenmiştir (Sezgin, II, 326).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Müferriğ, *Dîvân* (nşr. Abdülkuddûs Ebû Sâlih), Beyrut 1402/1982, neşredenin girişi, s. 7-48; Asmaî, *Fuḥûletü's-şu'arâ* (nşr. C. Torrey), Beyrut 1389/1970, s. 17; Cumahî, *Fuḥûlû's-şu'arâ*, II, 679, 686-693; Câhiz, *el-Beyân ve't-teb-yîn*, I, 143; III, 37; İbn Kuteybe, *eş-Şi'r ve's-şu'arâ*, I, 360-364; Taberî, *Târîḫ* (Ebû'l-Fazl), V, 317-321; VII, 192; Zeccâci, *Emâli* (nşr. Abdüsselâm Hârûn), Kahire 1382, s. 41-43; Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Eğânî*, XVIII, 186, 254-298; Yâkût, *Mu'cemü'l-üdebbâ*, XX, 43-46; İbn Hallikân, *Ve-feyât*, V, 392; VI, 342-367; İbn Manzûr, *Muḥtaşaru Târîḫi Dimaşk*, XXVII, 340-351; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, III, 522-523; Brockelmann, *GAL*, I, 57; *Suppl.*, I, 92; Ch. Pellat, "Le Poète Ibn Müferriğ et son oeuvre", *Mélanges Loui Massignon*, Damas 1957, III, 195-205; a.mlf., "Ibn Müferriğ", *EP²* (İng.), III, 881-882; C. Zeydân, *Âdâb* (Dayf), I, 243-244; Sezgin, *GAS*, II, 324-326; Şevki Dayf, *Târîḫü'l-edeb*, II, 235-237; Ömer Ferrûh, *Târîḫü'l-edeb*, I, 427-430; Abbas el-Kummî, *el-Künâ ve'l-elkâb*, Beyrut 1983, s. 418-421; Âzertâş Azernûş, "İbn Müferriğ", *DMBİ*, IV, 648-654.

KENAN DEMİRAYAK

İBN MÜFLİH, Burhâneddin (برهان الدين ابن مفلح)

Ebû İshâk Burhânüddin İbrâhîm b. Muhammed b. Abdillâh er-Râmîni ed-Dimaşkı (ö. 884/1479)

Hanbelî fakihî ve biyografi yazarı.

15 Cemâziyelevvel 816'da (13 Ağustos 1413) Dimaşk'ın Sâlihiye mahallesinde dünyaya geldi. Sehâvî doğum yılını 815, İbn Tolun ise 810 (1407) olarak kaydetmektedir. İlim ehli bir aileye mensuptur. Aile fertleri genelde ataları Şemseddin İbn Müflih'e (ö. 763/1362) nisbetle anılır. Aslen Filistin'de Nablus'a bağlı Vâdişşâir'in köylerinden Râmîni olan aile muhtemelen VIII. (XIV.) yüzyılın başlarından önce Beytülmakdis'e (Kudüs), daha sonra da Dimaşk'a göç etmiştir. Burhâneddin İbn Müflih, ilk öğrenimini babası ve dedesinden yaptıktan sonra hıfzını tamamladı ve Efrem Camii'nde imamlık görevine getirildi. Fıkıh ve usulüne, hadis usulü ve Arap gramerine dair bazı temel metinleri ezberledi. Hocaları arasında İbn Nâsirüddin ed-Dimaşkı, Kâdi'l-ekâlim diye tanınan İzzeddin Abdülazîz b. Ali el-Makdisî

el-Bağdâdî, Takıyyüddin İbn Kâdî Şühbe, İbn Hacer el-Askalânî, Muhibbüddin Ahmed b. Nasrullah et-Tüsterî el-Bağdâdî, Şemseddin Muhammed b. Ali b. Ömer es-Safedî, Abdurrahman b. Ebû Bekir b. Dâvûd el-Kâdirî, İbn Zeyd el-Âtikî el-Mevsilî ve Kutbüddin İbnü'l-Haydirî sayılabilir.

Üstün yeteneği ve kuvvetli hâfızası sayesinde başta fıkıh ve usulü olmak üzere lugat, nahiv, tefsir, hadis, ferâiz ve ma'rifetü'r-ricâl dallarında derin bilgi sahibi olan İbn Müflih Dimaşk'ta Eşrefiyye Dârülhadisi, Mismâriyye, Hanbeliyye, Cevziyye ve Ebû Ömer medreseleriyle Câmiu'l-Muzafferî'de ders verdi. Meşhur talebeleri arasında Takıyyüddin el-Cerrâî, Şemseddin ed-Dürûsî, İbnü'l-Müneccâ et-Tenühî, İbnü'l-Mibred, Bedreddin Hasan b. Ali el-Mâtânî, Nuaymî ve kendi oğulları Necmeddin Ömer ile Ali zikredilebilir.

845'te (1441) hocası Kadî İzzeddin Abdülazîz b. Ali el-Makdisî'nin nâibi oldu. 851 Recebinde (Eylül 1447) Dimaşk kadılığına getirildiyse de bir yıl sonra azledildi. Bu arada Mısır'da bulunan babasının yanına gitti. 29 Rebülâhîr 853'te (21 Haziran 1449) tekrar Dimaşk kadılığına döndü ve 857 Cemâziyelevveline (Mayıs 1453) kadar bu görevde kaldı. Daha sonra kendisiyle amcasının oğlu ve Halep Kadısı Alâeddin İbn Müflih arasında birkaç defa el değiştiren Dimaşk kadılığına 863'te (1459) tayin edilen Alâeddin'in azledilmesinin ardından son olarak yine Burhâneddin getirildi ve vefatına kadar bu görevini sürdürdü. 4 Şâban 884'te (21 Ekim 1479) vefat etti ve Kâsiyûn'da babasının mezarının yanına defnedildi. Dimaşk'ta mezhep taassubunun yol açtığı karışıklıkların sona ermesinde büyük rolü bulunan İbn Müflih, başta hocası Takıyyüddin İbn Kâdî Şühbe olmak üzere tabakat âlimleri tarafından takdîrîkâr sözlerle anılmıştır.

Eserleri. 1. *el-Mübdî' fi şerhi'l-Muknî'*. Muvaffakuddin İbn Kudâme'nin eserinin önemli şerhlerinden biri olup Hanbelî fikhına dair bir ansiklopedi niteliğindedir (bk. el-MUKNÎ'). Eser, Muhammed Zühayr eş-Şâviş (I-X, Beyrut 1399-1402/1979-1982) ve Muhammed Hasan Muhammed Hasan İsmâil eş-Şâfiî (I-VIII, Beyrut 1418/1997) tarafından neşredilmiştir. 2. *el-Makşadü'l-erşed fi zikri aş-ḫâbi('l-İmâm) Ahmed* (nşr. Abdurrahman b. Süleyman el-Useymin, I-III, Riyad 1410/1990). Hanbelî âlimlerinin biyografisine dairdir. Mükerrerleriyle birlikte 1315 biyografinin yer aldığı eserde sayıları onu bulmayan kadın âlimler ilgili harflerin künyesiyle meşhur olan âlimler ise kitabın so-